

MỘT SỐ QUAN NIỆM VỀ DẠY HỌC PHÂN HÓA

○ THS. LÊ THỊ THU HƯƠNG*

Trong một lớp học, học sinh (HS) dù cùng một độ tuổi nhưng vẫn luôn có những khác biệt nhất định về thể chất, sở thích, tính cách, năng lực, thiên hướng, trình độ phát triển tư duy... Bởi vậy, sự tương đồng giữa các HS là hiển nhiên, còn những khác biệt là nhân tố quan trọng để giáo viên (GV) lựa chọn nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức, phương tiện dạy học (DH) cho phù hợp.

Dạy học phân hóa (DHPH) không phải là hình thức DH mới nhưng có thể phát huy rất nhiều tác dụng và hiệu quả tích cực, nhất là trong bối cảnh HS đang rơi vào tình trạng học quá tải, chán học, chất lượng giáo dục không cao như hiện nay... DHPH không phải là hình thức DH ưu việt duy nhất nhưng là con đường góp phần nâng cao hiệu quả của quá trình DH.

Theo PGS.TS. Đặng Thành Hưng: *DHPH thực chất là tạo ra những khác biệt nhất định trong nội dung và phương thức hoạt động của học trình (tổng thể hoặc ở từng cấp học, lớp học, môn học, bài học) bằng cách thiết kế và thực hiện học trình theo nhiều hướng khác nhau dựa vào nhóm năng lực, hứng thú hoặc nhu cầu học tập của người học (NH) và mục tiêu giáo dục xã hội (1).*

Nói cách khác, DHPH đòi hỏi phải tổ chức, tiến hành các hoạt động DH dựa trên những khác biệt của NH về năng lực, sở thích, nhu cầu và các điều kiện học tập, nhằm tạo ra những kết quả học tập tốt nhất cho NH.

Trên thế giới, cũng có nhiều quan niệm khác nhau về DHPH: 1) DHPH là «sắp xếp» những gì diễn ra trên lớp để HS có nhiều cơ hội lựa chọn cho mình cách thức chiếm lĩnh tri thức, kỹ năng và diễn đạt những gì mà họ học được; nghĩa là, DHPH sẽ cung cấp cho NH những con đường khác nhau để lĩnh hội nội dung DH. Thông qua đó, HS đạt được hiệu quả học tập cao hơn (2); 2) DHPH là cách dạy mà ở đó GV là người tiên phong trong việc thay đổi chương trình, phương pháp DH, nguồn học liệu, hoạt động học của HS và sản phẩm học tập nhằm đáp ứng nhu cầu của một cá nhân hoặc nhóm HS để tạo cơ hội học tập tốt nhất cho mỗi HS trong lớp (3); 3) DHPH là chia HS thành các nhóm đối tượng khác

nhau theo trình độ học vấn, năng lực nhận thức, ngôn ngữ, khả năng tư duy, sở thích, nhu cầu... DHPH là cách tiếp cận dạy và học đáp ứng những đối tượng HS khác nhau trong cùng một lớp. Mục đích của DHPH là tối đa hóa năng lực của mỗi cá nhân bằng cách tạo ra cho NH quá trình DH phù hợp nhất với họ (4).

Như vậy, DHPH là hình thức DH dựa trên sự phân hóa (PH) về trình độ, năng lực học tập của HS và nhiệm vụ của GV là làm sao để tất cả HS đều tiến bộ. Tuy nhiên, hạn chế của hình thức DH này là GV phải nỗ lực trong việc tạo ra các nhiệm vụ, hoạt động học tập cho từng cá nhân. Điều này đòi hỏi rất nhiều thời gian và công sức của GV; mặt khác, để thiết kế những hoạt động dạy khác nhau phù hợp với trình độ kiến thức, kỹ năng của từng HS, GV phải chia nhỏ các nhiệm vụ học tập của HS và những nhiệm vụ đó có thể chẳng liên quan gì với nhau.

Mặc dù DHPH cũng dựa trên sự phân hóa về trình độ nhận thức, năng lực tư duy, những khác biệt giữa các HS và đều hướng đến mục đích phát huy tối đa tiềm năng học tập của NH nhưng những hoạt động dạy - học, nhiệm vụ học tập được thiết kế không phải là cho từng cá nhân. Đối với hình thức DH này, có khi GV cần làm việc với toàn lớp, có khi làm việc với nhóm hoặc đôi khi làm việc với cá nhân HS. DHPH đóng vai trò quan trọng trong việc giúp HS học tập tiến bộ, nâng cao trình độ kiến thức, kỹ năng, đồng thời giúp HS phát triển kỹ năng hợp tác.

DHPH không phải là một quá trình DH «lộn xộn»: Đa số GV mới vào nghề đều lúng túng trong việc điều khiển quá trình DH, không kiểm soát được hoạt động học của HS. Tuy nhiên, thông qua DHPH, họ sẽ cảm thấy an tâm và hoàn toàn thoải mái trong việc điều khiển quá trình DH. Tuy nhiên, nếu so với các GV thực hiện DH đồng loạt cùng một nội dung, phương

* Trưởng Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên

pháp,... cho cả lớp học thì những GV DPHH phải cùng lúc điều khiển và giám sát các hoạt động của HS nhiều hơn; do vậy, áp lực cũng lớn hơn. Ở những lớp DPHH, có thể có những HS rất hiếu động nhưng không phải là một tập thể hỗn độn hay vô kỉ luật.

DPHH không phải là DH theo nhóm: Dấu hiệu để nhận biết DPHH hiệu quả chính là việc sử dụng linh hoạt các nhóm học tập, mỗi nhóm bao gồm những HS có tiềm năng phát triển ở một lĩnh vực nhất định. Ví dụ, nhóm này có thể khá ở lĩnh vực số học trong khi lại yếu về kiến thức hình học, hoặc mạnh về kĩ năng tính toán nhưng lại hạn chế trong khả năng suy luận,... GV cần hiểu rằng một số HS có thể tiến bộ rất nhanh trong học tập và ngược lại cũng có những HS khác tiến bộ chậm hơn. Ngoài ra, trong DPHH, GV thường phân chia các nhóm khác nhau để dễ quản lí, nhưng cũng không loại trừ khả năng HS lại muốn chọn nhóm học tập cho riêng mình. Có một thực tế là, có những HS chỉ học tập hiệu quả khi làm việc độc lập trong khi số khác lại thích làm việc cặp đôi, cặp ba hoặc nhóm có số lượng lớn hơn.

DPHH không phải là «gọt chân cho vừa giày»: Nhiều GV quan niệm rằng DPHH có nghĩa là GV đặt ra những câu hỏi, những tình huống với các mức độ khó dễ khác nhau cho từng đối tượng khác nhau thảo luận hay phát biểu ý kiến hoặc cho phép HS được lựa chọn và bỏ qua một số câu hỏi trong bài kiểm tra. Cách nghĩ như thế phản ánh những hiểu biết của GV về trình độ, năng lực nhận thức của HS và ở mức độ nào đó, đã tiếp cận dần với DPHH.

Tuy nhiên, nếu nhiệm vụ học tập quá dễ đối với những HS có trình độ khá - giỏi thì không kích thích được tính tích cực học tập của HS. Ngược lại, nhiệm vụ học tập quá khó khăn đối với những HS có trình độ nhận thức trung bình, yếu - kém dễ khiến các em nản chí và bỏ qua. Như vậy, DPHH không phải là nỗ lực để «gọt chân cho vừa giày» mà cố gắng điều chỉnh nội dung, phương pháp và hình thức tổ chức DH... cho phù hợp với trình độ và năng lực nhận thức của đối tượng.

DPHH mang tính chủ động: Trong một lớp học PH, GV thường xuất phát từ những nhu cầu khác nhau của các HS khác nhau. DPHH mang tính chủ động vì trong quá trình DH, GV nắm được nhu cầu và năng lực khác nhau của từng HS, từ đó chủ động lên kế hoạch DH tương ứng cho NH (2). GV cần điều chỉnh kế hoạch dạy

phù hợp với nền tảng kiến thức và năng lực nhận thức của HS.

DPHH coi trọng chất lượng hơn số lượng: Nhiều GV đã sai lầm khi cho rằng DPHH là người dạy giao nhiệm vụ nhiều hoặc ít cho NH. Chẳng hạn, GV giao 2 bài tập cho HS có trình độ khá, giỏi; trong khi chỉ giao 1 bài tập cho HS yếu hơn. Mặc dù cách tiếp cận DPHH về mặt số lượng có vẻ hợp lí nhưng thường không mang lại hiệu quả cao hơn so với việc điều chỉnh bản chất của nhiệm vụ đó theo nhu cầu và năng lực của cá nhân hoặc nhóm HS. Khi NH đã nắm vững và thành thạo một kĩ năng toán học thì họ cần được chuyển sang thực hành một kĩ năng tiếp theo.

DPHH bắt nguồn từ đánh giá: Có nhiều cách khác nhau như thông qua quan sát, trò chuyện với HS, các cuộc thảo luận trên lớp, công việc của HS... để đánh giá năng lực nhận thức, hứng thú, tính tích cực học tập của HS. Những nhận định này là kim chỉ nam để GV tìm ra cách dạy thích hợp, giúp mỗi HS phát huy tối đa tiềm năng trí tuệ của mình.

DPHH cung cấp các phương pháp tiếp cận: Trong lớp học DPHH, GV phải quan tâm đến ít nhất 3 yếu tố: 1) *Nội dung* - đầu vào, cái mà HS học; 2) *Phương pháp* - cách thức HS chiếm lĩnh tri thức, kĩ năng; 3) *Sản phẩm* - đầu ra, cách HS thể hiện những gì mà họ đã học (2). Ở đó, GV đưa ra những cách khác nhau để NH tiếp cận với những vấn đề mà họ tìm hiểu, theo một cách nào đó phù hợp và diễn đạt, trình bày lại những kiến thức lĩnh hội được. Thông thường, tất cả GV đều thiết kế kế hoạch DH sao cho NH có thể khai thác và phát huy được tối nhất tiềm năng của mình.

DPHH hướng vào HS trong quá trình DH: DH chỉ đạt hiệu quả cao nhất khi NH có nhu cầu và hứng thú với nội dung DH. Trong lớp học PH, GV cố gắng tạo ra những nhiệm vụ thích hợp cũng như hứng thú học tập cho tất cả HS. Một nhiệm vụ dễ dàng có thể gây nhàm chán cho HS này nhưng lại là thách thức, kích thích tư duy đối với HS khác. Nhiệm vụ của GV là khuyến khích NH chủ động trong việc đưa ra (và tự đánh giá) những quyết định của mình.

DPHH là sự pha trộn của các hình thức tổ chức DH toàn lớp, DH hợp tác và DHCN: Trong quá trình DPHH, việc chia sẻ thông tin hoặc tạo ra các hoạt động theo lớp sẽ mang lại hiệu quả DH, (Xem tiếp trang bìa 3)